

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—

Červenec 2006

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—

Alexandra Pet'ková

Červenec 2006

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

Úvod

Pri pohľade na model usporiadania federálnych inštitúcií nie je charakteristika ruského politického systému úplne jednoznačná. Z funkčného hľadiska sa zvykne označovať ako prezidentský. Podľa ústavy z roku 1993 prijatej na popud bývalého prezidenta Jel'cina má prezident takmer neobmedzené právomoci. Je volený priamo občanmi, je hlavou štátu, aj vrchným veliteľom ozbrojených síl, za istých okolností má právo rozpustiť parlament, navrhuje a menuje predsedu vlády. Určuje základnú vnútornú a zahraničnú politiku a jej realizáciu, predkladá hornej komore parlamentu kandidátov na sudcov Ústavného a Najvyššieho súdu a regionálnym parlamentom kandidátov na zástupcov federálnych subjektov v hornej komore. Formuje prezidentskú administratívu (Úrad prezidenta), ktorá je jeho výkonným nástrojom, ako aj Bezpečnostnú radu, ktorej predsedá a ktorá je zodpovedná za vojensko-bezpečnostné aspekty riadenia krajiny.¹ Prezident tiež vydáva dekréty a nariadenia, ktoré majú silu zákona, čím môže obísť schvaľovací proces v legislatívnom orgáne štátu. V porovnaní s parlamentom a vládou má výrazne silnejšie postavenie.

Nejasnosti vznikajú v otázke, či ide o systém čisto prezidentský alebo poloprezidentský. Označenie Ruskej federácie ako prezidentskej republiky je sporné, pretože v prezidentskom systéme je prezident (aspoň formálne) priamo hlavou exekutívy. V ruskom politickom systéme však hrá významnú úlohu aj vláda, ktorá uskutočňuje výkonnú moc a v jej rámci premiér stojaci na jej čele. V jeho kompetencii je predkladať prezidentovi mená kandidátov na ministerské posty a v rámci politickej línie prezidenta stanovovať základné ciele vládnych aktivít. Vláda ďalej zabezpečuje jednotnú štátnu politiku vo finančnej, hospodárskej, zahranično-vojenskej, bezpečnostnej, kultúrno-vzdelávacej a sociálnej oblasti. Disponuje aj právomocou vydávať všeobecne záväzné uznesenia a nariadenia. Takéto rozdelenie právomocí zodpovedá poloprezidentskému systému.

Problémom pri tejto typologizácii sa javí podmienka pre poloprezidentský systém, podľa ktorej musí mať ministerský predseda oporu v parlamentnej väčšine. V Rusku naopak mocenský potenciál vlády a premiéra vyplýva z jeho blízkosti k prezidentovi. Teda rozhodnutie, či ide v prípade Ruska o poloprezidentský alebo prezidentský model závisí od toho, či uprednostníme formálne znaky ruskej politickej sústavy (vtedy by išlo o poloprezidentský model), alebo zohľadníme praktické smerovanie tejto sústavy (to by umožnilo prikloniť sa k prezidentskému modelu).²

¹ V Rade bezpečnosti RF sú okrem prezidenta a premiéra minister obrany, spravodlivosti, minister pre mimoriadne situácie, riaditeľ Úradu prezidenta, predsedovia oboch komôr parlamentu, náčelník generálneho štábu, riaditeľia rozviedky a kontrarozviedky, generálny prokurátor, všetci prezidentskí splnomocnení vo federálnych okruhoch, ako aj predseda Ruskej akadémie vied.

² Viac o ruskom politickom systéme pozri: Holzer Jan: Politický systém Ruska. Hledání státu. CDK, Brno, 2001.

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

V poslednom čase zvyknú ruské médiá označovať budúce prezidentské voľby ako „problém 2008“. Súčasný prezident Vladimir Putin nemôže kandidovať, pretože podľa článku 81, odsek 3 Ústavy Ruskej federácie „tá istá osoba nemôže zastávať úrad prezidenta Ruskej Federácie viac než dve funkčné obdobia po sebe“³. V súvislosti s tým sa množia úvahy novinárov, politológov, aj laickej verejnosti, či a akým spôsobom by Putin chcel a mohol v Kremli zostať aj po tomto termíne. Verzií je niekoľko.

1. Zmena ústavy?

Prvá a najjednoduchšia je zmena ústavy, čo by Putinovi umožnilo kandidovať po tretí raz. Po technickej stránke by išlo o pomerne jednoduchý proces, pretože proprezidentská strana Jednotné Rusko má po parlamentných voľbách 2003 v Štátnej dume (dolná komora ruského parlamentu) ústavnú väčšinu. Pri podpore, ktorú si Putin dlhodobo udržiava⁴, by, nebol ohrozený ani výsledok prípadného referenda o tejto otázke⁵. Napriek tomu by pre Putina mohla byť problémom jeho legitimita - paradoxne nie pre ruských voličov, ale na medzinárodnej scéne, kde sa Putin dlho snaží vybudovať si povest' demokratického lídra a zbaviť svoju krajinu pečate politickej netransparentnosti jel'cinovského obdobia. Putin niekoľkokrát vyhlásil, že po roku 2008 nemieni kandidovať. Naposledy odmietol zmenu ústavy, aj svoje zotrvanie v úrade v odpovediach na otázky občanov v živom vysielaní v septembri 2005⁶ a aj na výročnej tlačovej konferencii v januári 2006⁷.

Existuje aj návrh na zmenu volebného zákona, aby sa súčasnej hlave štátu mimoriadne umožnilo znova kandidovať, ak by prezidentské voľby boli vypísané predčasne a pre nízku

³ Cit. Konstitucija Rossijskoj federacii. Moskva, 1993. Dostupné na: www.duma.gov.ru/

⁴ V máji 2006 to bolo podľa ruského výskumného centra Levada 18 % úplne dôverujúcich a 59 % skôr dôverujúcich respondentov. Zdroj: Odobrenije i doverije. In: Levada-Centr, [online verzia]: <http://www.levada.ru/prezident.html>

⁵ Podľa prieskumu Levada Centr bolo v máji 2006 za zmenu ústavy a zotrvanie prezidenta Putina v úrade na tretie obdobie 59 % respondentov, proti bolo 29 %, kým v septembri minulého roku bolo za 44 % a proti 37 % respondentov. Zdroj: Vyborny 2008. In: Levada-Centr, [online verzia]: <http://www.levada.ru/vybory2008.html>

⁶ Putin Vladimir: President's Live Television and Radio Dialogue with the Nation. Moskva, 27. 9. 2005. [online verzia]: http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2005/09/27/1955_type82912type82916type82917type84779_94321.shtml

⁷ Putin Vladimir: Transcript of the Press Conference for the Russian and Foreign Media, Moskva, 31. 1. 2006. [online verzia]: http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2006/01/31/0953_type82915type82917_100901.shtml

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

volebnú účasť by boli neplatné.⁸ K takým výrazne autoritárskym krokom však pragmatický Putin asi nepristúpi.

2. Putin for Prime Minister?

Ďalšou možnosťou je zmena politického systému s prevahou prezidenta na model parlamentný, resp. kabinetný. Prezident by stratil väčšinu svojich terajších obrovských právomocí a jediným predstaviteľom exekutívy by sa stal predseda vlády. S podporou, akú Vladimir Putin v ruskej spoločnosti má, by ako líder strany Jednotné Rusko mohol zvíťaziť v parlamentných voľbách a „vrátiť sa“ do Kremľa už nie ako prezident s takmer neobmedzenou mocou, ale ako veľmi silný premiér, či kancelár. Keďže Putinove preferencie sú dlhodobo vysoké a na ruskej politickej scéne neexistuje iný alternatívny vodca, jeho šance na víťazstvo sú veľké. Parlamentná republika so symbolickým prezidentom by pre Rusko mohla znamenať politickú stabilizáciu z dôvodu rovnomernejšieho rozloženia moci medzi jej výkonnú a zákonodarnú zložku. Plán parlamentnej republiky by znamenal, že voľby do Štátnej dумы v roku 2007 budú dôležitejšie ako prezidentské v roku 2008.

Takáto zmena sa síce zdá byť najpriateľnejšia, je však tiež založená na úprave ústavy (a to dosť rozsiahlej), čo Putin odmieta. Na druhej strane pri pohľade na jeho minulé aktivity môže tento sľub vyzerat' ako snaha zastrieť skutočné zámery. V rokoch 2002 a 2003 sa niekoľkokrát zaviazal, že nezruší priame voľby gubernátorov. Napriek tomu takúto zmenu v roku 2004 sám inicioval a v máji 2005 zákon, ktorý prešiel oboma komorami parlamentu, podpísal.⁹ Premiérom by sa Putin teoreticky mohol stať aj bez zmeny ústavy, ale v takom prípade by potreboval niekoho plne závislého a ovládateľného, kto by sa stal prezidentom. V tejto súvislosti sa uvažuje napríklad o predsedovi Federálneho zhromaždenia Sergejovi Mironovovi. Táto verzia sa teda zdá byť otvorená.

⁸ Paton Nick: Putin rejects third term and leaves legacy of uncertainty. In: The Guardian. 28. 9. 2005. [online verzia]: <http://www.guardian.co.uk/international/story/0,,1579746,00.html>

⁹ Pribylovsky Vladimir: Oligarchs Toy With Their 2008 Options. In: Johnson's Russia List 25. 2. 2005. [online verzia]: <http://www.cdi.org/russia/johnson/9069-15.cfm>

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

3. Nástupca

Ako tretiu možnosť by si Putin mohol vybrať nástupcu a odporučiť voličom, aby za tohto kandidáta hlasovali. To by mu umožnilo tri rôzne alternatívy vývoja. Po prvé by sa mohol stiahnuť z politiky a riadenie štátu prenechať zvolenému nástupcovi. Je však nepravdepodobné, že by sa v tom období 55-ročný Putin chcel utiahnuť do ústrania ako jeho predchodca. V druhom prípade by mohol zostať v pozadí, napríklad v pozícii predsedu proprezidentskej strany Jednotné Rusko, či šéfa monopolného plynárenského podniku Gazprom. Aj túto alternatívu však prezident odmietol.¹⁰ V prípade uplynutia ďalšieho volebného obdobia svojho nástupcu, alebo jeho prípadnej predčasnej demisie, by mohol opäť kandidovať na prezidentský post, čo ruská ústava nezakazuje.

Ako o možnom nástupcovi sa najčastejšie uvažuje o ministrovi obrany Sergejovi Ivanovovi, ktorý je Putinovým dlhoročným priateľom a spolupracovníkom, alebo o bývalom šéfovi prezidentskej administratívy Dmitrijovi Medvedevovi.¹¹ Hovorí sa aj o predsedovi Štátnej dumy Borisovi Gryzlovovi, no keďže pod jeho vedením parlament odsúhlasil nepopulárne sociálne reformy, jeho šance na zvolenie zrejme nebudú veľké. Ivanov a Medvedev boli v novembri 2005 menovaní vicepremiérmi. Ivanov zostal aj ministrom obrany, hoci krátko predtým ho hlavný vojenský prokurátor generál Alexander Savenkov kritizoval pre zlý stav armády a privysokú úmrtnosť medzi vojakmi, čo nasvedčuje, že jeho pozícia je pomerne silná a jeho povýšenie reálne. Na rozdiel od neho musel Medvedev svoje miesto šéfa administratívy prepustiť ťumenskému gubernátorovi Sergejovi Sobjaninovi.¹² Aj jeho menovanie vyvolalo mnoho špekulácií o potenciálnom nástupcovi, keďže z tohto postavenia mu vyplývajú obrovské právomoci, ale možno dôvodom tejto zmeny bola skôr snaha dosadiť na post gubernátora Ťumenskej oblasti, ktorá je bohatá na ropu, Kreml'u lojálneho človeka.¹³

Zároveň však každý nádejný kandidát, ktorý pôsobí v politike, je zodpovedný za nejaké nepopulárne kroky, takže je možné, že sa Putin a jeho poradcovia rozhodnú pre niekoho úplne nového, neznámeho. V každom prípade takýto kandidát bude musieť podľa Alexeja Makarkina, šéfanalytika Centra politických technológií spĺňať tri hlavné kritéria: mať

¹⁰ Putin Vladimir: Transcript of the Press Conference for the Russian and Foreign Media, Moskva, 31. 1. 2006. [online verzia]: http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2006/01/31/0953_type82915type82917_100901.shtml

¹¹ Podľa prieskumu verejnej mienky organizácie Levada Centr sa preferencie Sergeja Ivanova v apríli pohybovali okolo 15 % a v máji 12 % respondentov. Preferencie Dmitrija Medvedeva za rovnaké obdobie boli 15 % a 17 % dôverujúcich respondentov. Zároveň však bolo až 30 % opýtaných „proti všetkým“ navrhnutým kandidátom. Zdroj: Vyборы 2008. In: Levada-Centr. [online verzia]: <http://www.levada.ru/vybory2008.html>

¹² Lejbin Vitalij: Prejemka u Putina ne budet. 15. 11. 2005. In: Polit.ru. [online verzia]: <http://www.polit.ru/author/2005/11/15/pp.html>

¹³ Arsenin Michail: 2008 goda ne budet. Iz opytov prikladnoj kremlenologii. 15. 11. 2005. In: Polit.ru. [online verzia]: <http://www.polit.ru/analytics/2005/11/15/ars.html>

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

Putinovu úplnú dôveru, podporu súperiacich kremľských klanov a byť zvoliteľný, teda prijateľný pre voličov.¹⁴ Výber ktoréhokoľvek nástupcu môže pre Putina znamenať aj riziko, že sa ho „dočasný nástupca“ jednoducho zbaví. Je totiž vysoko pravdepodobné, že všeludovo zvolený prezident s plnými právomocami ním bude chcieť zostať.

4. Rusko-Bieloruská únia?

Ďalšou možnosťou, ako by sa Putin mohol stať prezidentom na tretie volebné obdobie, je zlúčenie Ruska a Bieloruska do federatívneho štátu. Táto myšlienka sa po prvý raz objavila v polovici 90-tych rokov, keď mala slúžiť ako možnosť pre zotrvanie Borisa Jeľcina v úrade, ako aj možnosť vstupu Lukašenka na ruskú politickú scénu. Plán bol odložený potom, ako si Jeľcin vybral za svojho nástupcu Putina. V súčasnosti je považovaný za jeden zo scenárov, ako predĺžiť Putinov pobyt v Kremli. Podľa aktuálneho návrhu ústavy Rusko-Bieloruskej únie, spracovanom zmiešanou komisiou rusko-bieloruských predstaviteľov by bolo výkonným orgánom únie Najvyššie zhromaždenie za spolupredsedenstva prezidentov Ruska a Bieloruska. Štátny tajomník Rusko-Bieloruskej únie Pavel Borodin však v roku 2005 navrhol zmenu ústavy tak, aby mala únia prezidenta a viceprezidenta volených spoločne na sedemročné obdobie. Borodin žiadal, aby sa prezidentom po skončení svojho mandátu v roku 2008 stal Vladimir Putin.¹⁵

Za vytvorenie únie by podľa názoru analytičky Centra politických technológií Tatjany Stanovaje boli tí, ktorí v oboch štátoch pociťujú nostalgiu za Sovietskym zväzom. Podľa Vladimira Pribylovského, vedúceho spoločnosti Panorama by však nový štát Putinovi ničím neprospeľ: „Únia by Kremľu nepomohla nájsť riešenie 'problému 2008'. Putin by získal symbolickú prácu, bol by prezidentom únie, ktorá nič, neznamená.“¹⁶ Ani po Borodinových úpravách ústavy by totiž prezident budúcej únie nemohol vládnuť v Rusku. Okrem toho tento plán naráža aj na neochotu bieloruského prezidenta Lukašenka vzdať sa svojho postavenia.

Objavili sa aj úvahy o spojení s Kazachstanom, ktorého prezident Nursultan Nazarbajev nemá pre svoj vek zrejme podobné obavy. Pre spojenie s Kazachstanom hovoria aj ekonomické faktory, keďže by sa opätovne spojili jedny z najväčších ropných nálezísk bývalého Sovietskeho zväzu.¹⁷ K tomuto plánu sa takmer okamžite negatívne vyjadrila

¹⁴ Makarkin Alexej: Nástupca hlavy štátu nebude vreckový prezident. In: Pravda, 1. 7. 2005. [online verzia]: <http://pravda.newtonit.sk/default.asp?cache=519878>

¹⁵ Makarkin Alexej: Nástupca hlavy štátu nebude vreckový prezident. In: Pravda, 1. 7. 2005. [online verzia]: <http://pravda.newtonit.sk/default.asp?cache=519878>

¹⁶ cit. Tamtiež

¹⁷ Kremlin examines Russian and Kazakhstan reunion. In: News RIN.ru, 4. 10. 2005. [online verzia]: <http://news.rin.ru/eng/news///155///Kazakhstan/>

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

kazašská opozícia, aj časť verejnosti. Okrem toho spojenie s autoritárskym postsovietskym štátom by podobne ako prvá, vyššie popísaná možnosť, ohrozilo Putinovu povest' v zahraničí.

5. Opozícia – slabá a roztrieštená

Po neúspechu ruských pravicových liberálnych strán v parlamentných voľbách 2003, keď sa žiadna z týchto strán nedostala do Štátnej dумы, sa pravicová opozícia pokúša pred ďalšími parlamentnými voľbami v roku 2007 a prezidentskými v roku 2008 spojiť. Pod vedením bývalého šachového veľmajstra Gariho Kasparova vzniklo v roku 2004 združenie liberálov „Výbor 2008 – slobodná voľba“. Jeho cieľom je zabezpečiť legálny priebeh slobodných a férových prezidentských volieb, zabrániť predĺženiu funkčného obdobia Vladimira Putina alebo zvoleniu Putinovho nástupcu, či zabrániť zmene ústavy.¹⁸

Dva pokusy o zjednotenie roztrieštených síl sa uskutočnili v decembri 2005. „Všeruský občiansky kongres“ združil široké spektrum politických strán a občianskych hnutí. Uskutočnil sa aj zjazd Demokratickej strany Ruska, ktorého delegáti mali zvoliť nového lídra. Jedným z najvážnejších kandidátov bol bývalý premiér Michail Kasjanov, ktorý otvorene vyhlasuje, že chce kandidovať na prezidentský post. Časť delegátov však Kasjanova odmietla pustiť na zasadnutie zjazdu.

Napriek tomu, že slabé opozičné strany nie sú pre vládu hrozbou, objavili sa snahy o diskreditáciu Michaila Kasjanova, ktorého v júli 2005 začali vyšetrovať pre podvod. Podnet na trestné stíhanie dal poslanec Štátnej dумы za prokremeľské Jednotné Rusko Alexandr Chinštejn.¹⁹ Hoci kauza bola spustená z politických dôvodov, je vysoko pravdepodobné, že Kasjanov sa podvodu skutočne dopustil, čo priznáva aj väčšina ruských opozičných médií. Tvrdia však, že v systéme sú aj väčší vinníci, voči ktorým by, bolo treba zakročiť.

V každom prípade sa zdá, že rozhodnutie postaviť na čelo aspoň časti opozičných strán Gariho Kasparova bol lepší ťah než podpora Michaila Kasjanova, pretože Kasparov nie je zapojený do afér na súčasnej ruskej politickej scéne, no na druhej strane ako politik nemá dostatočnú podporu verejnosti. Zdá sa, že v tomto období sa pravicová opozícia nedokáže spojiť a v budúcich parlamentných voľbách ju čaká ďalší neúspech a víťazstvo Vladimira Putina.

¹⁸ Declaration of the „2008: Free Choice“ Committee. Moskva, 19. 1. 2004. [online verzia]: <http://www.komitet2008.ru/english1.php>

¹⁹ Procházková Petra: Začali kauzu Chodorkovskij 2. In: SME, 13. 7. 2005. [online verzia]: <http://www.sme.sk/c/2295726/Zacali-kauzu-Chodorkovskij-2.html>

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

6. Ako ďalej: s Putinom, či bez neho?

Je však pre Rusko a jeho západných partnerov pokračovanie Putinovej vlády výhodné? V ére Borisa Jeľcina sa Rusko vyznačovalo vytvorením prezidentského supersystému, chaotickou vládou, nepremyslenou a nezvládnutou decentralizáciou, netransparentnou privatizáciou, nestabilnou ekonomikou, no prišlo aj k rozšíreniu politických a občianskych slobôd uvoľnených počas Gorbačovovej perestrojky. Na druhej strane neustále súperenie záujmových skupín o moc a prerozdelenie národného majetku možno len ťažko označiť ako klasickú formu demokracie (často sa používa pojem „oligarchická demokracia“). Po nástupe do úradu prerušil Putin spojenie medzi ekonomickou a politickou mocou vylúčením časti ruských oligarchov (hlavne Berezovský, Gusinský, Chodorkovský) z politického vedenia štátu. V súvislosti s tým došlo k oslabeniu liberálnej opozície, ktorú oligarchovia podporovali, ako aj k obmedzeniu slobody slova zoštátnením „nezávislých“ opozičných médií, väčšinou závislých na želaniach bohatých majiteľov, ktorým nešlo o demokratické hodnoty, ale o svoj ekonomický prospech a politickú moc.

Novou administratívnou reformou pripútal Putin pevnejšie k štátu regióny, pretože v niektorých sa prejavovali separatistické sklony (išlo napr. o Jakutskú republiku, Kaliningradskú oblasť, Saratovovskú oblasť, Tatarstan, Karačajsko-Čerkeskú republiku a Kabardsko-Balkarskú republiku). V zahraničnej politike presadil pragmatickú doktrínu, vďaka čomu sa putinovské Rusko stalo pre západných partnerov predvídateľnejším než Rusko jeľcinovské. Pokračoval v snahe svojho predchodcu o priateľské vzťahy so Západom, ale už nie z pozície „mladšieho brata“, ale rovnocenného partnera. Dosiahnutie určitej politickej stability viedlo spolu s rastom cien ropy a plynu aj k stabilizácii ekonomiky.

Na druhej strane sa nedokázal vysporiadať s obrovskou korupciou, ani s vojnou v Čečensku, ktorú zdedil po Jeľcinovi. Putinov postoj založený na myšlienke „s teroristami sa nevyjednáva“ rusko-čečenský konflikt ešte prehĺbil. Z pôvodne nacionalisticky orientovaného separatistického hnutia (na začiatku konfliktu v 90-tych rokoch) sa stala radikálna islamská organizácia. Popri snahách o riešenie konfliktu vojenskými prostriedkami sa prezident predsa len usiluje aj o politické riešenie. Vytvorenie promoskovsky orientovanej čečenskej vlády s podporou kadyrovovského klanu síce prinieslo určitú prevahu nad separatistami na území Čečenska, ale nevedlo k definitívnemu ukončeniu konfliktu. Ústup z pozícií na území republiky viedol separatistov k čoraz častejším bojovým, aj teroristickým útokom mimo vlastného územia, najmä v Ingušsku a Dagestane, ale aj v Severnom Osetsku, Kabardsko-Balkarsku, či Karačajevsko-Čerkesku na Kaukaze, ako aj v ruskom vnútrozemí.

Putin sa opiera o prostredie tajných služieb, z ktorých vzišiel a o armádu. Tieto rezorty tvoria skupinu tzv. „silovikov“ a sú prirodzenými nepriateľmi oligarchov typu Berezovského. Spolupracovníkov si vyberá aj spomedzi ľudí, ktorých pozná a dôveruje im (ako ostatne všetci politici) a ktorí sú označovaní ako „novopiterská“ skupina. Vďaka tomu „silovici“ a „novopiterci“ získali významný podiel na riadení štátu, no aj medzi nimi dochádza

Asociace
pro mezinárodní
otázk
Association
for International
Affairs

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

k sporom. Prezident im dovolil podieľať sa aj na riadení ekonomiky, zvlášť v oblasti strategických podnikov. Putinov bývalý poradca z petrohradských čias, bývalý šéf kremľskej administratívy a dnes vicepremiér Dimitrij Medvedev sedí v správnej rade plynárenského monopolu Gazprom, generálnym riaditeľom Mežprombanky je Putinov spolupracovník Sergej Pugačov, bývalý zástupca šéfa prezidentskej administratívy Viktor Ivanov je generálnym riaditeľom Rosoboronexportu. A tak by sa dalo pokračovať.

Spojením s týmito skupinami a prenesením časti moci na nich podstupuje Putin riziko, že ich nedokáže zvládnuť a reálna moc skončí v ich rukách. To môže byť jeden z dôvodov, prečo posilňuje svoje právomoci do takej miery, že jeho režim hraničí s autoritárstvom. Dnes si sotva vieme predstaviť, že by dal prezident, ktorý sa prezentuje ako demokrat rozstrieľať neposlušný parlament, ako to urobil Boris Jeľcin v roku 1993. Putin si vybral sofistikovanejší spôsob ako parlament ovládnuť, stavil na elitné "proprezidentské" hnutie Jednotné Rusko, ktoré s jeho pomocou legálne a legitímne zvíťazilo v parlamentných voľbách a získalo v Dume väčšinu.

Kvôli rozporným krokom, ktoré Putin počas svojho vládnutia urobil - smerom k liberálnym ekonomickým reformám, aj k politickej centralizácii - sa dnes Rusko nachádza vo zvláštnej, trochu schizofrenickej situácii. Na jednej strane sa snaží vystupovať ako moderná demokratická krajina západného typu (s istými ruskými „zvláštnosťami“), na strane druhej má hlava štátu takmer absolútnu moc, čím veľmi pripomína cárske samoderžavie. Rusko prijalo časť štátnych symbolov z obdobia absolutistického cárskeho Ruska, ale aj totalitného Sovietskeho zväzu. Tento fenomén možno pripísať skutočnosti, že Rusko nemá vo svojej histórii takmer žiadne obdobie, ktoré by mohlo slúžiť ako príklad budovania demokratickej spoločnosti.

Éra Gorgačovovej a Jeľcinovej demokratizácie a kapitalizácie krajiny priniesla väčšine obyvateľstva neistotu, stratu sociálnych výhod, zvýšenie rozdielov medzi bohatými a chudobnými, vákuum hodnôt a národnej identity. Počas 90-tych rokov sa pojem „demokracia“ do takej miery sprofanoval, že použiť toto obdobie ako príklad demokratickej tradície sa rovná politickej samovražde. Nič iné, o čo by sa mohla oprieť identita ruského štátu a čo by bolo historicky kontinuálne, než niektoré úseky cárskej a sovietskej minulosti však zatiaľ nie je k dispozícii. Vladimir Putin preto zvolil zvláštnu zmes, ktorú nazýva „riadenou demokraciou“, akési osvietenské riadenie štátu zhora. Spolieha sa pri tom aj na fakt, že ruská spoločnosť zatiaľ nijako výrazne nepožaduje plnenie demokratických princípov. Či sa na takýchto princípoch a za takýchto podmienok dá budovať stabilný moderný štát, je otázne.

Čo sa však stane, ak Putin, tak ako to niekoľkokrát vyhlásil, po roku 2008 odíde z funkcie prezidenta a z politiky a nenájde vhodného nástupcu? V tejto súvislosti je v poslednom období znepokojujúci rozmach radikálneho nacionalizmu pripomínajúci vzostup Vladimira

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

Žirinovského v 90-tych rokoch. Až doteraz boli nacionalisti, najmä Rogozinovo hnutie *Rodina* (Vlast'), ktoré sa v posledných voľbách dostalo do parlamentu voči Kremľu lojálni, ba dá sa povedať, že aj čiastočne Kremľom kontrolovaní. V každom prípade sa Putin na tejto nacionalistickej „vlně“ ochotne zviezol a využíval ju pre svoje ciele. Vidieť to napríklad aj na vzniku prokremel'ského nacionálneho hnutia *Naši*, ktoré združuje mladých ľudí podporujúcich prezidenta.

Niektorí politickí analytici sa dokonca domnievajú, že aj toto je jeden z kremel'ských scenárov. Hoci predseda hornej komory parlamentu Sergej Mironov hovoril už začiatkom roku 2005 o hrozbe fašistického puču, hoci pokračujú rasisticky motivované útoky, ruské vedenie proti tomu neurobilo takmer nijaké kroky. Vzostup týchto tendencií Putin nepriamo podporil vedením vojny v Čečensku, čo do istej miery podnietilo nenávisť k „osobám kaukazského výzoru“, a tiež svojou rétorikou v sovietskom štýle. Podľa Maši Lipmanovej Kremľ nacionalizmus využíva, pretože potrebuje podnietiť politickú krízu, ktorou by ospravedlnil predĺženie Putinovho funkčného obdobia. Nacionalistická hrozba navyše zdôvodňuje aj tvrdú politiku. Okrem toho Západ pravdepodobne prestane tlačiť na dodržiavanie demokratických procedúr, ak sa bude obávať nástupu fašizmu, Putin bude preň prijateľnejší.²⁰

Na uliciach však spontánne vznikajú aj radikálne ultranacionalistické a rasistické skupiny, ktoré možno označiť za antisystémové. Znamená to, že sa máme obávať víťazstva nacionalizmu? Zatiaľ síce nejde o jednotné hnutie, ale to sa môže kedykoľvek zmeniť. Ak by v Rusku v budúcnosti takéto tendencie uspeli, mohla by mať Európska únia za suseda extrémistický štát disponujúci nukleárnymi zbraňami. Alebo je možné, že vzostup pravicového extrémizmu je len prechodný jav, ktorý postupne zanikne, ako sme to videli v prípade dnes už takmer bezvýznamného Žirinovského?

Mohli by sa naplniť aj obavy niektorých analytikov o úplne opačnom scenári. Za predpokladu, že Vladimir Putin opustí ruskú politickú scénu a nezaistí nástupcu, mohla by vzniknúť personálna kríza spôsobená nedostatkom silných osobností v súčasnom Rusku. Tá by mohla znovu viesť k oslabeniu federálneho centra, rovnako ako počas vlády Borisa Jeľcina, keď Kremľ do značnej miery stratil možnosť zasahovať do záležitostí regiónov. Prispelo k tomu aj chaotické regionálne rozdelenie federácie na 89 subjektov, z toho je 21 republík, 6 krajov, 49 oblastí, 1 autonómna oblasť, 10 autonómnych okruhov a 2 mestá federálneho významu. Tento stav Putin zmenil obmedzením moci gubernátorov a vytvorením siedmich federálnych okruhov, ktorých predstavitelia menovaní prezidentom, ho priamo zastupujú a sú formálnymi garantmi celistvosti federácie.

²⁰ Lipmanová Maša: Russian Politics, Playing With Fuhrer. In: Carnegie Moscow Center, 29. 3. 2005. [online verzia]: <http://www.carnegie.ru/en/print/72358-print.htm>

Asociace
pro mezinárodní
otázk
Association
for International
Affairs

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

Záver

Akokoľvek by si západné demokracie želali na čele Ruska prozápadne orientovaného liberálneho demokrata typu Grigorija Javlinského, Iriny Chakamadovej, či ochrancu ľudských práv Sergeja Kovaľova, už niekoľkokrát sa ukázalo, že predstavitelia tohto politického prúdu majú v ruskej spoločnosti príliš malú podporu a sú takmer nezvoliteľní.

Prezidentské voľby sú ešte ďaleko a hoci novinári aj politológovia rozoberajú rôzne varianty vývoja, predvídať Putinove kroky je pomerne obtiažne. Najreálnejšou a najlogickejšou možnosťou sa zdá, že si súčasný prezident pred odchodom vyberie svojho nástupcu, ktorého voličom odporučí. Zaručí tým určitú politickú stabilitu a kontinuitu vývoja, sám by pritom mohol zostať v pozadí politickej scény, prípadne sa neskôr pokúsiť znova kandidovať. No ani jeho odporúčanie nemusí stačiť, zvolený nástupca si bude musieť získať a udržať priazeň verejnosti tak, ako v roku 1999 Vladimir Putin. Takýto výber najvyššieho predstaviteľa je samozrejme z pohľadu demokratických inštitúcií a procesov nemysliteľný a pre demokraciu nepriaznivý, zdá sa však, že Rusko veľmi na výber nemá.

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

Literatúra:

1. Arsenin Michail: 2008 goda ne budet. Iz opytov prikladnoj kremnologii. 15. 11. 2005. In: Polit.ru. [online verzia]: <http://www.polit.ru/analytics/2005/11/15/ars.html>
2. Declaration of the „2008: Free Choice“ Committee. Moskva, 19. 1. 2004. [online verzia]: <http://www.komitet2008.ru/english1.php>
3. Konstitucija Rossijskoj federacii. Moskva, 1993. Dostupné na: www.duma.gov.ru
4. Kremlin examines Russian and Kazakhstan reunion. In: News RIN.ru, 4. 10. 2005. [online verzia]: <http://news.rin.ru/eng/news///155///Kazakhstan/>
5. Lejbin Vitalij: Prejemka u Putina ne budet. 15. 11. 2005. In: Polit.ru. [online verzia]: <http://www.polit.ru/author/2005/11/15/pp.html>
6. Lipmanová Maša: Russian Politics, Playing With Fuhrer. In: Carnegie Moscow Center, 29. 3. 2005. [online verzia]: <http://www.carnegie.ru/en/print/72358-print.htm>
7. Makarkin Alexej: Nástupca hlavy štátu nebude vreckový prezident. In: Pravda, 1. 7. 2005. [online verzia]: <http://pravda.newtonit.sk/default.asp?cache=519878>
8. Mereu Francesca: Plans for Russia-Belarus Union Play on Nostalgia. In: Johnson's Russia List, 1. 11. 2005. [online verzia]: <http://www.cdi.org/russia/johnson/9283-21.cfm>
9. Odobrenije i doverije. In: Levada-Centr, [online verzia]: <http://www.levada.ru/prezident.html>
10. Paton Nick: Putin rejects third term and leaves legacy of uncertainty. In: The Guardian, 28. 9. 2005. [online verzia]: <http://www.guardian.co.uk/international/story/0,,1579746,00.html>
11. Pribylovsky Vladimir: Oligarchs Toy With Their 2008 Options. In: Johnson's Russia List 25. 2. 2005. [online verzia]: <http://www.cdi.org/russia/johnson/9069-15.cfm>
12. Procházková Petra: Začali kauzu Chodorkovskij 2. In: SME, 13. 7. 2005. [online verzia]: <http://www.sme.sk/c/2295726/Zacali-kauzu-Chodorkovskij-2.html>
13. Putin Vladimir: President's Live Television and Radio Dialogue with the Nation. Moskva, 27. 9. 2005. [online verzia]: http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2005/09/27/1955_type82912type82916type82917type84779_94321.shtml
14. Putin Vladimir: Transcript of the Press Conference for the Russian and Foreign Media. Moskva, 31. 1. 2006. [online verzia]:

Asociace
pro mezinárodní
otázk
Association
for International
Affairs

Ruská federácia a prezidentské voľby 2008

—
Červenec 2006

http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2006/01/31/0953_type82915type82917_100901.shtml

15. Putin Vladimir: Transcript of the Press Conference for the Russian and Foreign Media. Moskva, 31. 1. 2006. [online verzia]:

http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2006/01/31/0953_type82915type82917_100901.shtml

16. Vybory 2008. In: Levada-Centr, [online verzia]:
<http://www.levada.ru/vybory2008.html>

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Ruská federace a prezidentské volby 2008

—
Červenec 2006

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

Asociace pro mezinárodní otázky je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Díky svým aktivitám doma i v zahraničí a dlouholeté historii je AMO vnímána jako čelní nezávislá instituce svého druhu v České republice.

K dosažení svých cílů AMO:

- formuluje a vydává studie a analýzy;
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse;
- organizuje vzdělávací projekty;
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média;
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů;
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností;
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum Asociace pro mezinárodní otázky je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na zahraniční politiku České republiky.

Výzkumné centrum bylo založeno v říjnu 2003 jako analytický útvar Asociace pro mezinárodní otázky se zaměřením na mezinárodní vztahy a zahraniční, bezpečnostní a obrannou politiku. Jádrem VC AMO je [tým analytiků](#), jejichž prostřednictvím nabízíme odbornou expertizu v hlavních problémech světových regionů a klíčových otázkách současné mezinárodní politiky. Výzkumné centrum zpracovává [vlastní odborné studie](#), analytici poskytují [komentáře](#) k aktuálnímu dění prostřednictvím médií. Dedikovanou platformou pro hodnocení mezinárodní politiky je [blog AMO](#).

www.amo.cz

